

Recension

Regina Kunzel: Criminal intimacy: prison and the uneven history of modern american sexuality. Chicago/London: The university of Chicago press 2008 (371 sidor)

SEXUELLA PRAKTIKER OCH normer i fängelser verkar mer vara producerade av rumsliga än av temporala omständigheter, säger historikern Regina Kunzel i boken *Criminal intimacy: prison and the uneven history of modern american sexuality* (2008). De tycks stå bortom tiden utanför fängelset, bortkopplade från identitet och motståndskraftiga mot 1900-talets taxonomiska tryck, skriver hon. Detta har skapat oro utanför; heteroidentitet har löpt risk att avslöjas som ömtålig, instabil och situationell.

I boken beskriver Kunzel hur man i det omgivande samhället under olika perioder alltsedan 1800-talet har försökt handskas med fängelsets uppenbarligen queera effekter. Det gör hon med hjälp av en stor mängd material av olika slag: myndighetsdokument, självbiografier, forskningslitteratur, populärlitteratur, film... Redan den tidiga sexologin, som hämtade material till sina taxonomier från fängelser, mötte problem, och såg sig nödsakad att jämte konstitutionell homosexualitet tala om ”queera” rum, omständigheter, villkor. Det taxonomiska projektet, och homosexualitetsbegreppet, var omöjligt och instabilt från början, menar Kunzel.

Svårigheterna tilltog. Fram mot mitten av 1900-talet började man klassificera individer utifrån objektval i stället för genusstil, något som bland annat hade att göra med att man i fängelser kom att se likakönet begär och praktik hos män som såg sig som heterosexuella. Detta gjorde fängelsesex än mer oroande. Till detta kom att homosexualitet alltmer sågs som en smittsam sjukdom. Rädslan för att fängelset producerade ”homosexuella” tilltog. Kinseyundersökningen, som bland annat hämtade material från fängelser, spädde på rädslan. Fängelsesex kom då av forskare att ses som uttryck för heterodeprivation, man kom att tala om det som ”situationellt”, något som hade innebörd av ytlighet.

Kunzel visar hur tolkningar av fängelsesex under en och samma tidsperiod kunde skilja sig åt dramatiskt. Det gäller till exempel lesbianism, central i sextio- och sjuttitalens kvinnliga fängelsekultur. Varaktiga butch-femme-relationer var nästan allena rådande. Forskare såg de förra som ”sant” homosexuella men de senares engagemang som uttryck för deprivation som mor, hustru, dotter. Sexuellt begär som drivkraft hos ”femmes” ignorerades. I filmer, däremot, exotiserades och erotiserades fängelselesbianism i syfte att skapa sensation. Var och en av berättelserna, vetenskapens och filmens, gjorde begränsande tolkningar, menar Kunzel.

Hon visar även hur man utifrån försökt pressa på normer på de fängslade. Ett exempel är gayrörelsen, som på sjuttitalet började intressera sig för fångar; man såg likheter mellan förtrycken ”där ute” och ”där inne”. Detta möte innebar samtidigt instruktioner om nya sätt att vara gay: komma ut, pride, ömsesidighet i sexuella relationer, kritik mot könsroller. Kunzel menar att gayaktivister såg fängelsesex ur ett utvecklingsperspektiv, som något eftersläpande, och att de försökte tvinga ett ”modern” gayparadigm och hetero/homobinärism på en mer komplex uppsättning identiteter och

sensibiliteter. Hon ser tecken på spridning av ”moderna” normer i fängelser under sjuttio- och åttioalet.

Men Kunzel ser också likheter mellan normer och förståelser ut-
anför respektive innanför murarna. Hon ser till exempel arbetar-
klassmönster liknande dem Elizabeth Lapovsky Kennedy och Made-
line Davis fann i Buffalo under efterkrigstiden och George Chauncey
i New York tidigare under 1900-talet, såsom relationer mellan mas-
kulina och feminina kvinnor respektive män. Hon kastar därmed
ljus på klassintressen i försöken att tolka och förändra fängelsesex i
linje med ”moderna” paradig, vare sig det var fråga om myndighe-
ter, vetenskap eller humorörelse.

Rasifiering är starkt närvarande i Kunzels studie, inte minst i an-
knytning till sexuellt våld. Från slutet av sextioalet blev fängelserna
alltmer överbefolkade. Våldtäkter uppmärksammades. De sågs som
uttryck för dominans och kontroll, en förstörd svart maskulinitet, en
import från den afroamerikanska manskulturen, representerande en
eftersläpande sexuell modernitet. Här fanns ingen plats för sexuell
och emotionell ömsesidighet, vänskap, intimitet, kärlek, något som
dock faktiskt fanns innanför murarna, säger Kunzel. Rasdiskurser
erbjöd ett sätt att förklara heteromäns deltagande i likakönet sex
utan att antaganden om stabila sexuella identiteter ifrågasattes.

Kunzel behandlar en mängd andra teman i boken. Bland annat
hur tankar utanför gav utslag i utformning av fängelser, liksom hur
omständigheter innanför murarna, inte minst rumsliga, skapade
olika möjligheter till samkönad sexualitet och intimitet. Hon upp-
märksammar fängelset som leverantör av material till forskning,
och finner det anmärkningsvärt att något så marginellt i samhället
fick så stor betydelse. I en epilog tar hon upp vilka slutsatser för hiv-
bekämpning man bör dra av innebörden av fängelsesex.

En konklusion Kunzel gör utifrån sin studie är att hetero/homo-

binärismen inte bara har varit mer sentida utan även mindre hegemonisk och mindre sammanhållen än vad historiker ofta antagit. Övergången till en ”modern” sexuell modell har aldrig varit universell, mångfaldiga förståelser av sexualitet och genus fortsätter att överlappa varandra i tid och rum. Denna slutsats ligger i linje med vad exempelvis David Halperin framfört, men hon grundar den på ett rikt ”eget” empiriskt material.¹

Kunzels bok är både lätt och mäktig. Lätt genom framställningen, som inte tyngs av långa redovisningar (de finns i den långa notdelen). Mäktig genom att den belyser centrala frågor i homo/queerforskningen med hjälp av ett mycket rikt material. Detta är enligt min mening historisk homo/queerforskning när den som bäst. Jag säger ”homo/queer” därför att detta är ett exempel på studie som gör det irrelevant att skilja mellan dessa fält. Det säger en del att boken har fått pris av amerikanska historiker.

ARNE NILSSON

Slutnot

1. Halperin, David (2002): *How to do the history of homosexuality*. Chicago/London: University of Chicago Press.